

правопорушення за період з 2008 по 2013 рр. (у таблицях) // Департамент інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України. – Київ : [б. в.], 2014. – 14 с.

6. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у контексті сучасної антикорупційної стратегії : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Бусол Олена Юріївна. – Київ, 2015. – 479 с.

7. Шостко О. Ю. Сучасний стан організованої злочинності в Україні [Електронний ресурс] / О. Ю. Шостко. – Режим доступу: <http://plaw.nlu.edu.ua/article/viewFile/83859/83462>. – Назва з екрана.

8. Мірошниченко С. С. Головні напрямки діяльності органів прокуратури України з попередження організованої злочинності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / С. С. Мірошниченко. – Київ : [б. в.], 2007. – 21 с.

9. Максимів О. Д. Теоретичні засади політики України у сфері протидії злочинності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Максимів Ольга Дмитрівна. – Львів, 2016. – 21 с.

Павленко Н. В. – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ

ІНСТИТУТ НЕФОРМАЛЬНОГО КУРАТОРСТВА ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМОЇ КОРУПЦІЇ

В уявленні пересічних громадян корупція зазвичай асоціюється з діяльністю представників апарату державного управління, оскільки саме з адміністративною формою корупції їм найчастіше доводиться стикатись у повсякденному житті. Проте набагато загрозливішим для суспільства є інший вид корупції, який отримав назву «захоплення держави». Він виявляється в здійсненні впливу на прийняття законодавчих актів, а також рішень виконавчої і судової влади, які створюють інституційні умови для отримання несправедливої вигоди конкретними суб'єктами господарювання. Вибірковий характер отриманих преференцій не лише спотворює умови конкуренції з усіма негативними наслідками для функціонування ринків і

добробуту споживачів. Він також укорінює екстрактивні економічні та політичні інститути, які викривляють розподільчі відносини, посилюють диференціацію доходів населення та гальмують економічне зростання.

Одним із важливих інструментів захоплення держави є інститут неформального кураторства, донедавна більш відомий під назвою «інститут смотрящих». Сьогодні він отримав більш респектабельну назву, проте не змінив свого призначення – забезпечити стабільне надходження тіньових фінансових ресурсів у розпорядження вищих ешелонів політичної еліти.

Прообраз цього інституту з'явився ще наприкінці 1990-х років за часів президентства Л. Кучми, коли в усіх міністерствах було запроваджено посаду держсекретаря, до основних завдань якого належав президентський контроль за фінансовими потоками відповідної галузі. Згодом посаду було скасовано, проте функція залишилась і перейшла до неформальних кураторів, якими ставали особи з найближчого оточення чергового Президента. Переважно це – невідомі широкому загалу люди, хоча іноді ними можуть бути депутати, а також замісники або радники міністрів. Зустрічаються серед них і представники кримінального світу.

Очевидно, що корупція в Україні існувала задовго до появи неформальних кураторів, але з їх інтеграцією у владні відносини вона набула системного характеру. Інститут неформальних кураторів відіграє ключову роль у корупційній вертикалі, оскільки саме він слугує єдиною ланкою між низовою (адміністративною) та верховою (захоплення держави) корупцією.

Залежно від сфери, за якою здійснюють нагляд, функції кураторів можуть відрізнятися. Водночас до них зазвичай належить не лише акумуляція корупційних платежів, отриманих чиновниками від бізнесу і населення, а й кадрові призначення на керівні посади в органах державної влади та на об'єктах державної власності, контроль за приватизаційними процесами, нагляд за виведенням фінансових ресурсів із бюджетів різних рівнів і державних підприємств.

Існують певні неформальні куратори і в правоохоронних органах, що спричиняє незаконне втручання у їх діяльність, перешкоджає здійсненню правосуддя, уможливує

використання правоохоронних органів як інструменту тиску в політичній боротьбі або економічній конкуренції.

Неформальні куратори виконують також функції лобістів приватних бізнес-інтересів, забезпечуючи отримання преференцій як окремим бізнес-структурам, так і цілим галузям. Вони також виконують роль «даху» для тіньового бізнесу.

Взаємодія неформальних кураторів із суб'єктами, що працюють у підконтрольних сферах, встановлюється за типом патрон-клієнтських відносин, що є типовим для суспільного порядку обмеженого доступу. Неформальні куратори замикають на собі мережу численних непублічних та непрозорих соціальних зв'язків, які ґрунтуються на принципі взаємності та мають партикулярний характер. Такі зв'язки дають змогу клієнтам знизити рівень трансакційних витрат або отримати доступ до преференцій. Натомість патрон отримує ренту, джерелом якої є надприбуток монополій, корупційні платежі, виведені з бюджету та державних підприємств фінансові ресурси тощо. Особистий фінансовий інтерес неформального куратора полягає в отриманні певного відсотку із зібраних на користь патрона коштів.

Видобуток ренти та перерозподіл її між різними угрупованнями всередині владної еліти робить соціальний порядок обмеженого доступу відносно стабільним, оскільки знижує стимули до застосування сили в тих, хто потенційно може до неї вдатися. Акумуляовану неформальними кураторами ренту політична еліта використовує для утримання та зміцнення своєї влади, боротьби з опозиційними силами, контролю засобів масової інформації, підкупу виборців. Усе це зміцнює екстрактивні політичні інститути, перешкоджає оновленню політичних еліт та зумовлює поширення корупції, роблячи останню невід'ємним елементом системи державної влади, який нищить державу зсередини.

Отже, можна дійти висновку, що інститут неформального кураторства:

- є типовим для суспільного порядку обмеженого доступу;
- слугує важливим інструментом захоплення держави;
- є формою систематизації корупції та вбудовування її у владні відносини;

– сприяє зниженню величини окремих видів трансакційних витрат та отриманню преференцій бізнес-структурами;

– має неформальний характер, а отже, до нього важко застосувати правоохоронні заходи;

– не зможе бути знищений доти, поки панують екстрактивні політичні та економічні інститути;

– може бути обмежений лише за умови комплексної реформи політичної та судової системи, а також систем державного управління, державних закупівель, управління державною власністю та регуляторної системи, які запровадять інститут політичної відповідальності та імплементують принцип верховенства права, здатні звузити поле корупції та знизити підпорядкування закону, перекриють шляхи розкрадання державної власності та бюджетних коштів. Якщо вказані інституційні реформи не вдасться запровадити, владні еліти, незважаючи навіть на зміни в їх персональному складі, будуть повертатися до налагоджених схем видобування ренти, а неформальні куратори залишатимуться в суспільній свідомості благодійниками, а не злочинцями.

Паламарчук К. В. – ад'юнкт кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ

ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ВЧИНЕННЯ РОЗБОЮ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Лише справедливо призначене покарання може забезпечити від вчинення нових злочинів як тією особою, так й іншими. Покарання за вчинений злочин має відповідати загальним засадам його призначення, які повинні бути правильно, чітко та раціонально прописані у законодавстві, та адаптовані до потреб суспільства. Відповідно до основних положень, закріплених в Загальній частині Кримінального кодексу (КК) України, мають бути побудовані санкції кримінально-правових норм Особливої частини. Призначення справедливого покарання здебільшого залежить від конкретизації положень про ті чинники, які впливають на його законодавче визначення. Покарання є